

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ЗАГРОЗИ ЯК ЧИННИКИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ

© 2015 ВЛАСЮК Т. О.

УДК 658.153:658.87

Власюк Т. О. Зовнішньоторговельні загрози як чинники стимулювання розвитку внутрішнього ринку

У статті розглянуто основні виклики та загрози внутрішньому ринку, що генеруються у сфері зовнішньоекономічних відносин України з урахуванням таких проблем сьогодення, як: розгортання російсько-українського конфлікту; поглиблення світової економічної кризи, її поширення на більшість країн світу; активізація процесів європейської інтеграції країни; а також відсутність в Україні структурних та інституційних реформ, що, у свою чергу, пов'язується з вибуховим загостренням системної кризи в українському суспільстві у 2013 – 2014 рр. Запропоновано низку рекомендацій для органів державної влади і підприємств стосовно активізації нових можливостей та попередження розгортання існуючих загроз з метою подальшого розвитку внутрішнього ринку. Особливістю наданих рекомендацій є їхня взаємопов'язаність і непрямий вплив на динамічне вирішення проблеми конвертування зовнішніх чинників у перебудову та розширення внутрішнього ринку.

Ключові слова: зовнішньоторговельні загрози, внутрішній ринок, зовнішньоекономічні відносини.

Бібл.: 13.

Власюк Тарас Олександрович – кандидат економічних наук, начальник відділу навчально-наукового та методичного забезпечення, Інститут вищих керівних кадрів Національної академії державного управління при Президенті України (вул. Пугачова, 12/2, Київ, 04050, Україна)

E-mail: vlasiukt@gmail.com

УДК 658.153:658.87

Власюк Т. А. Внешнеторговые угрозы как факторы стимулирования развития внутреннего рынка

В статье рассмотрены основные вызовы и угрозы внутреннему рынку, генерируемые в сфере внешнеэкономических отношений Украины с учетом таких проблем современности, как: разгорание российско-украинского конфликта; углубление мирового экономического кризиса, его распространение на большинство стран мира; активизация процессов европейской интеграции страны; а также отсутствие в Украине структурных и институциональных реформ, что, в свою очередь, связывается с взрывным обострением системного кризиса в украинском обществе в 2013 – 2014 гг. Предложен ряд рекомендаций для органов государственной власти и предприятий по активизации новых возможностей и предупреждению развертывания существующих угроз с целью дальнейшего развития внутреннего рынка. Особенно-стью предоставленных рекомендаций является их взаимосвязанность и косвенное влияние на динамическое решение проблемы конвертации внешних факторов в перестройку и расширение внутреннего рынка.

Ключевые слова: внешнеторговые угрозы, внутренний рынок, внешнеэкономические отношения.

Библ.: 13.

Власюк Тарас Александрович – кандидат экономических наук, начальник отдела учебно-научного и методического обеспечения, Институт высших руководящих кадров Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (ул. Пугачева, 12/2, Киев, 04050, Украина)

E-mail: vlasiukt@gmail.com

UDC 658.153:658.87

Vlasiuk T. O. Threats from Foreign Trade as Factors Stimulating the Development of the Internal Market

The article considers the main threats to and challenges for the internal market, generated in the sphere of external economic relations of Ukraine, taking into account such contemporary issues as: deployment of the Russian-Ukrainian conflict; exacerbation of global economic crisis, its spread to most countries of the world; intensification of the processes of European integration; as well as the absence of structural and institutional reforms in Ukraine, which, in turn, communicates with the explosive aggravation of systemic crisis in Ukrainian society in the 2013-2014 time frame. A number of recommendations for State authorities and enterprises to enhance opportunities and for prevention of deployment of the existing threats, with a view to further development of the internal market, has been proposed. Characteristic of the given recommendations is their interrelatedness and indirect impact on the dynamic problem of conversion of external factors in the restructuring and expansion of the internal market.

Key words: threats from foreign trade, internal market, external economic relations.

Bibl.: 13.

Vlasiuk Taras O. – Candidate of Sciences (Economics), Head of the Department of Educational and Scientific and Methodological Support, Institute senior management personnel of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (vul. Pugachova, 12/2, Kyiv, 04050, Ukraine)

E-mail: vlasiukt@gmail.com

Створення умов для динамічного розвитку внутрішнього ринку, зростання добробуту громадян, розвитку самоорганізації підприємницького середовища, а також формування важелів економічного регулювання для структурних зрушень в економіці характеризуються низкою суперечливих зовнішніх і внутрішніх чинників. Між тим, використання можливостей і подолання загроз у зовнішній торгівлі неодноразово ставало рушієм позитивних змін для економік країн світу та добробуту їх громадян.

Сучасний стан зовнішньоекономічних відносин України обумовлюється наслідками, що виникають у чотирьох основних вимірах: розгортання російсько-українського конфлікту; поглиблення світової економічної кризи, її поширення на більшість країн світу; активізація європейської інтеграції країни; відсутність структурних та інституційних реформ, що пов'язується з вибуховим загостренням системної кризи в українському суспільстві 2013 – 2014 рр. [4].

У цілому, такі процеси викликають і обмеження інвестиційної привабливості України, зокрема у потенційно нових, орієнтованих на експорт секторах економіки країни, і звуження традиційних ринкових ніш для українських підприємств на світовому ринку. Стрімко зростає масштаб загроз національній безпеці держави і неспроможність самостійного економічного відновлення для України. Постає проблема **конвертування зовнішніх чинників** впливу на економіку країни в **перебудову та розширення внутрішнього ринку**.

Відповіддю на цю проблему є встановлення державою умов функціонування ринків, за яких відбудеться *вільне перетікання товарних потоків* між основними ринками контрагентів українських виробників та внутрішнім ринком країни задля пошуку нових ринкових ніш на світовому ринку національними економічними агентами і створення нових ніш (ринків) в Україні.

Проте це має низку викликів (можливостей) та загроз для внутрішнього ринку країни. Виділяються три основні групи викликів і три – загрози. До *можливостей* належить: розвиток інституційної спроможності державного управління в економічній сфері; забезпечення структурних перетворень у національному господарстві; формування сприятливого підприємницького середовища. До *загроз*: відсутність гнучкості в системі органів державної влади; прагнення до набуття дискримінаційних переваг підприємствами; периферійність внутрішнього ринку країни.

Відтак формування умов гнучкого і динамічного варіювання товарних потоків між основними зовнішніми ринками для розвитку внутрішнього ринку передбачає: усунення будь-яких прямих (та індивідуальних) преференцій, пільг зі сплати податків та субсидій для суб'єктів господарювання; професіоналізація та персоналізація аутсорсингових послуг; запровадження ринкових механізмів безособового укладання контрактів; встановлення захисту корпоративних прав і інвестицій без участі у капіталі.

Проблематика розвитку внутрішнього ринку широко розглянута в роботах таких вітчизняних вчених: В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, В. О. Гусев, Я. В. Бережний, О. І. Кілієвич, Д. В. Ляпін, Н. С. Медведкова. та ін.

Водночас, така проблема, як аналіз існуючих зовнішньоторговельних загроз у контексті стимулювання розвитку внутрішнього ринку в науковій літературі практично не висвітлювалася.

Метою статті є розробка рекомендацій для органів державної влади, що дозволять активізувати нові можливостей та попередити розгортання існуючих загроз для розвитку внутрішнього ринку.

Економічний потенціал розвитку країни визначає ефективність внутрішнього ринку країни, зокрема насиченість та інтенсивність ринкового обміну на товарних ринках [1]. На цей час за ефективністю внутрішнього ринку Україна посідає 112 позицію серед 144 країн світу, згідно з дослідженнями Світового економічного форуму [2]. Водночас функціонування товарних ринків у посткризових і трансформаційних умовах має низку вад, пов'язаних зі значним загостренням інформаційної асиметрії (невизначеності) серед учасників ринку і державою [3]. За таких умов у середньостроковій перспективі значно зростає залежність економіки країни від динаміки зовнішньої торгівлі та зовнішніх запозичень.

За сучасних обставин відбувається: широке зведення до необхідного мінімуму взаємин суб'єктів господарювання України і Росії, а також під тиском РФ розгортається запровадження низки зовнішньоторговельних обмежень країн – членів Митного союзу; несприятлива стагнаційна кон'юнктура на світових ринках вплинула на значне погіршення зовнішнього попиту на донедавна

основні товарні групи вітчизняного експорту; надання безумовних переваг у зовнішній торгівлі країнами – членами ЄС має короткостроковий характер до моменту відкриття внутрішнього ринку України; втрата динаміки щодо реалізації низки економічних реформ провокує загострення існуючих в економіці та суспільстві суперечностей, пов'язаних із системою державного управління. Поряд з цим зростають оборонні видатки на нагальні продукти імпортного походження та зовнішні запозичення, обумовлені відновленням районів протистояння.

Серед механізмів формування умов подальшого функціонування ринків є міжнародні договори про зони вільної торгівлі з країнами-партнерами, участь у СОТ і Угода про асоціацію України і ЄС. Проте у коротко- і середньостроковій перспективі – лише реалізація Угоди про асоціацію, що враховує положення СОТ і низку міждержавних договорів, встановлює розгорнуті умови зняття обмежень у зовнішній торгівлі з прямим впливом на структуру внутрішнього ринку, поступове об'єднання внутрішніх ринків країн ЄС і України. Крім того, виконання угоди опосередковано сприяє розширенню мережі експорту країни поза межами країн – членів ЄС, що на сьогодні залишаються основними торговельними партнерами країни.

Так, за експертними розрахунками, наголошується і очікується [5], що в довгостроковій перспективі економічний ефект від поступової імплементації Угоди дозволить забезпечити зростання ВВП України не менше, ніж на 0,5%, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1,2% щороку [6]. При цьому обсяг експорту до ЄС має зрости приблизно на 6,3%, обсяг імпорту товарів з ЄС – збільшиться на 5,8%, а середня заробітна плата в Україні – зросте на 5,5% [7]. Проте такі очікування не вичерпні, позаяк ґрунтуються на існуючій структурі економіки країни.

Відтак розкриття потенціалу реалізації Угоди про асоціацію України і ЄС щодо його впливу на зміцнення національної економіки має низку *викликів* та *загроз*, пов'язаних зі здатністю органів державної влади трансформувати зовнішньоекономічні домовленості у переваги внутрішнього ринку для європейських партнерів і внутрішніх економічних агентів.

Загалом виділяється **три основні групи викликів** (можливостей) для національного внутрішнього ринку.

Перша група – це розвиток *інституційної спроможності державного управління в економічній сфері*. До неї належать такі можливості:

- ✦ *участь у діяльності інституцій ЄС*. Україна набуває додаткові права на участь у роботі окремих інституцій ЄС¹, робота яких прямо чи

¹ Координація дій сторін Угоди щодо її реалізації відбуватиметься через спеціально створені для цього сторонами організації, зокрема Ради і Комітету Асоціації, Комітету асоціації з питань торгівлі з відповідними підкомітетами. Передбачається створення чотирьох підкомітетів, зокрема підкомітету торгівлі та стало-го розвитку. При цьому такі структури не отримують жодного наднаціонального значення та/чи переваг у прийнятті урядових рішень і, почасти, повторюють традиційні для ЄС форми торговельної взаємодії з третіми країнами.

опосередковано стосується положень Угоди або ж участь в яких має значення для України взагалі. У другому випадку участь має регламентуватися окремими угодами з обраною агенцією ЄС на умовах співфінансування.

Встановлення такої практики відкриває доступ для України до цільових фондів та спільних проєктів країн – членів ЄС, а також урахування інтересів країни при їх реалізації у різних сферах взаємодії. Формуватиметься новий досвід для провадження реформ;

- ✦ *зміцнення інституційної секторальної спроможності органів державної влади.* Зміна нормативно-правового поля визнається Урядом України за першочергову мету з реалізації Угоди². Відтак організація переймання нових європейських норм і горизонтальної взаємодії між органами державної влади зміцнюватиме їх адміністративну спроможність.

Більшість норм стосується питань секторальної взаємодії, як правило, енергетичних питань, проблем розвитку сільського господарства, транспорту та зв'язку. Важливе місце посідає проблематика захисту прав і здоров'я громадян, а також сумісності фіскальних і фінансових систем (22 і 14 відсотків директив, що необхідно втілити Україні);

- ✦ *обмеження монополізму і стимулювання конкуренції державою.* Угода пропонує коригування діючої в Україні системи антимонопольного нагляду і захисту конкуренції шляхом конкретизації норм щодо допустимої дискримінації державою інших учасників ринку через державні монополії, узгоджені дії та злиття домінуючих не державних підприємств і фінансово-промислових груп, державну допомогу та механізми захисту прав окремих виробників у межах СОТ, зокрема щодо перехресної підтримки низки державних підприємств і природних монополій у країні.

Очікувано набудуть стрункості інституційні механізми захисту порушених прав економічних агентів та споживачів зі значним розширенням можливостей їхнього судового та адміністративного оскарження у вповноважених органах державної влади;

Друга група – *забезпечення структурних перетворень у національному господарстві.* А саме, передбачає:

- ✦ *прискорення виробничо-збутових процесів (технічне регулювання).* Положеннями Угоди передбачено всебічне усунення практик «адміністративної» сертифікації, зокрема встановлення норм відповідності товарів і їх маркування. Також відбудеться пряме запозичення загальних і секторальних норм технічного регулювання ЄС;

Досягнення кількісного введення в регуляторне поле країни усіх директив ЄС щодо технічних вимог

до продуктів, нагляду за їх дотриманням і адекватність вітчизняним умовам (віддаленість територій, клімат, локальні особливості і т. ін.) сприятиме прискоренню виходу вітчизняних продуктів на європейський ринок, зокрема поза митних квот;

- ✦ *забезпечення всебічної безпеки споживача та якості продуктів.* Українське законодавство досить розвинуте у сфері захисту прав споживача та в цілому відповідає поширеним міжнародним нормам, тому запропоновані Угодою узгодження і нововведення за своїм змістом носять характер модернізації існуючих норм.

Удосконалення відбудеться в розрізі: безпека продуктів; обмеження недобросовісного маркетингу (наприклад, певних видів мережевого); захисту безумовних прав споживачів при укладанні прямих контрактів; у сфері надання банками фінансових послуг і споживчого кредитування. Це сприятиме зростанню внутрішнього контролю якості на підприємствах;

- ✦ *усунення не природної асиметричної інформації на ринках.* Текст Угоди постійно наголошує на зобов'язанні країни усувати будь-які прояви викривлення інформації про ті чи інші сегменти ринку та дії уряду, відмовитися від прямого державного підвідомчого регулювання окремими підприємствами державної форми власності.

У нормативному розрізі Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації низки положень і Директив *acquis*³ Європейського Союзу, що, як правило, передбачає проведення інституційних і структурних реформ щодо функціонування внутрішнього ринку. При цьому базовим положенням запроваджуваних норм є прозорість діяльності та прийняття тих чи інших регуляторних рішень;

Третя група – *формування сприятливого підприємницького середовища.* Зокрема це реалізується через:

- ✦ *зростання захищеності інвестицій та покращення бізнес-клімату.* Застосування стандартів корпоративного управління та обліку у веденні бізнесу в країнах – членах ЄС буде безпосередньо впливати на набуття гнучкості суб'єктами господарювання на ринку через процедури заснування підприємств і залучення до участі в їхній діяльності інвесторів.

Упорядкування норм у питаннях прозорого нагляду інвесторів за власними активами на території України, захисту прав і власності міноритарних акціонерів, а також уніфікація бухгалтерського обліку і звітності сформує передумови для повноцінного функціонування фондового ринку у країні та виходу на зовнішні ринки фінансових ресурсів підприємств;

- ✦ *стрімкий розвиток малого і середнього підприємництва у сфері послуг.* Питання розвитку підприємства, зокрема процедур налагодження бізнес-контактів, у першочерговій перспективі до 2017 р. охоплює 44% від усіх необхідних

² Додатками до Угоди передбачено імплементацію 292 Директиви ЄС з подальшими регуляторними актами з їх реалізації. При цьому міра їх застосування та поширення в економічній сфері неоднорідні.

³ Перекладається як «спільний доробок» ЄС з питань функціонування і взаємодії у межах ЄС країн-членів.

перетворень разом узятих. Тобто положення щодо підтримки підприємництва зорієнтовані на активізацію найбільш мобільних сегментів і учасників ринку ЄС і України в реалізації зовнішньоекономічної діяльності.

В Україні це переважно малі та середні підприємства, що надають ті чи інші послуги (часто аутсорсингового характеру). Надання послуг резидентами України має визначальний позитивний вплив на структуру і вартість національного експорту на сьогодні;

- ✦ *доступ до нових сегментів внутрішнього ринку ЄС.* Зближення систем державних закупівель України і країн – членів ЄС стане продовженням процесу функціонування країни в координатах СОТ (*the Government Procurement Act, WTO*) та руху до об'єднання внутрішніх ринків між сторонами задля розширення співпраці.

Економічні агенти України отримують інструменти набуття практики щодо виходу на загальний міжнародний ринок державних закупівель, а також набудуть досвід та приклади прозорого укладання контрактів. Це матиме значні позитивні наслідки у зниженні державних видатків для суспільного сектору за рахунок обмеження тінювих витрат і домовленостей.

Між тим, реалізація перерахованих можливостей активізації зовнішньої торгівлі та ділової активності на внутрішньому ринку безпосередньо протиставляється широкому набору *загроз*, притаманних українській економічній практиці та економічному регулюванню. Вони генеруються у трьох площинах сфери зовнішньоекономічних відносин.

До *першої площини* належать загрози, що спрацьовують унаслідок вад державного управління в Україні – *відсутність гнучкості у системі органів державної влади:*

- ✦ *сповільнення зовнішньоекономічної співпраці з ЄС з питань формування спільного ринку.* Укладання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом та її реалізація постає своєрідним маркером для існуючих і потенційних партнерів України щодо активізації підприємницької співпраці між вітчизняними і зарубіжними підприємствами і підприємцями. Понад 64% статей Угоди стосується умов ведення бізнесу та захисту конкуренції на ринку, лібералізації та усунення різноманітних адміністративних дискримінаційних заходів, що існують чи можуть існувати в Україні в майбутньому. Кожна п'ята стаття з економічних питань спрямована на спрощення діяльності підприємств, зокрема процедур налагодження прямих бізнес-контактів.

Призупинення втілення Угоди про асоціацію з ЄС загострює значну невизначеність у підприємницькому середовищі, відкладає активність підприємств і інвесторів серед малих і середніх підприємств на майбутнє, обмежує діяльність великих виробників на третій ринках;

- ✦ *формальність заходів наближення внутрішніх ринків України і ЄС.* Реалізація заходів щодо

імплементации європейських стандартів і норм має низку вад в українській практиці: відсутні механізми відкритого погодження процедурних документів (зокрема, технічних регламентів) із спілками і асоціаціями підприємств; механічне переймання вимог без з'ясування пріоритетності для внутрішнього ринку часто шляхом буквального перекладу і схвалення директив ЄС; нагляд за втіленням нових норм потребує розробки додаткових регуляторних актів через їх вибіркове (не пов'язане) втілення⁴.

Тобто для зовнішніх продуктів умови виходу на ринок спрощуються, проте внутрішнє виробництво потрапляє в пастку незавершеного регуляторного поля країни, що тривалий час провокуватиме виникнення комерційних конфліктів та знижуватиме конкурентоздатність вітчизняних продуктів на внутрішньому ринку. Можливості для розвитку підприємницького середовища ускладнюватимуться;

- ✦ *швидке перетікання первісних новітніх розробок і технологій на зовнішні ринки.* Протягом двадцяти років вітчизняні розробники подали лише 14 заявок на патентування топографії інтегральних мікросхем, а половина винаходів і нових рішень (технологій для нових товарів) зорієнтована на зовнішні ринки⁵. На цьому тлі реєстрація знаків для товарів і послуг на національному ринку зростає високими темпами, що свідчить про розвиток переважно торговельних підприємств і вихід на український ринок нових товарів і послуг, не пов'язаних з виробленими в Україні винаходами чи новими для країни технологічними рішеннями [8].

Як наслідок, обмежується експортна здатність продуктів, розроблених у країні. Так, за даними Світового банку, експорт високотехнологічної продукції в Україні коливається у межах 3,7 – 6,7% від загального експорту продукції. При цьому в США цей показник – 22 – 35%, у країнах, що входять до ЄС, – 14 – 19,5%, у Японії – 18 – 28%. Водночас у Китаї з початку 1990-х рр. до сьогодні цей показник зріс із 6,8% до 31% [9];

До *другої площини* належать загрози, що виникають за рахунок особливостей ведення підприємницької діяльності в Україні – *набуття дискримінаційних переваг підприємствами:*

- ✦ *обмеженість внутрішнього корпоративного середовища.* Інтеграція до ринку ЄС передбачає

⁴ Прикладом таких наслідків є ситуація із запровадженням в Україні норм ринкового нагляду країн ЄС, коли норми уніфіковано, однак відсутність інституційних надбудов не дозволяє їх використовувати. Державний нагляд «скочується» до державного контролю та встановлення додаткових вимог із обов'язкової сертифікації.

⁵ За національною і міжнародною процедурою. Міжнародна процедура здійснюється: для винаходів за Договором про патентну кооперацію (РСТ); для торговельних знаків – за Мадридською угодою. Див.: Надходження заявок на об'єкти промислової власності у 1992 – 2012 рр. / Державна служба інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/ua/statistic_nadход.html

переймання практик, що спрощують нагляд зовнішніх інвесторів за власними активами на території України. Такі як захист прав міноритарних акціонерів, уніфікація обліку і звітності за міжнародними стандартами тощо. Тобто будуть формуватися умови для функціонування фондового ринку з орієнтацією на зовнішні ринки капіталів. Проте вимоги до управління компаніями на внутрішньому ринку зводяться до захисту топ-менеджменту щодо оплати праці за аналогією з ЄС (закріплення «золотих парашутів»).

Відтак виникне ситуація з необхідності дотримання у середньостроковій перспективі подвійних процедур обліку і внутрішніх, і зовнішніх для усіх підприємств. Буде повноцінно захищено присутність на внутрішньому ринку іноземних інвесторів і менеджменту без зміни української системи корпоративного управління, що створить додаткові обтяження у сфері набуття динаміки національного фондового ринку та ділової активності взагалі;

- ✦ *спекулювання на захисті прав споживача.* До зовнішньоекономічних зобов'язань України у процесі інтеграції з ЄС належить широкий контекст застосування захисних норм і значна деталізація дотримання прав споживачів. Вони мають регламентний зміст щодо захисту і зовнішніх, і вітчизняних споживачів, передбачають стимулювання добросовісної ринкової поведінки економічними агентами, заохочують розвиток споживацьких незалежних організацій для захисту спільних інтересів на ринку.

Проте означені дії не встановлюють ринкові механізми взаємодії економічних агентів у нових умовах. Тому стимулюватиметься поява нових неконкурентних домовленостей на ринку між провідними економічними агентами щодо захисту власних ніш від появи нових агентів на ринку шляхом зловживання розширеними правами захисту споживача. Оскільки імпортери володітимуть процедурами краще, витіснятимуться національні виробники;

- ✦ *звуження внутрішнього сегмента ринку державних закупівель для національних підприємств.* Зближення систем державних закупівель України і ЄС передбачає ефективне, взаємне і поступове відкриття відповідних ринків закупівель, що передбачає загострення внутрішньої конкуренції. Крім того, відбувається помітне пряме копіювання Україною загальних норм ЄС у сфері держзакупівель, зокрема не згадується існування певних виключень чи місця для варіювання державної політики⁶.

В українських умовах функціонування підприємницького середовища загострення конкуренції може де-

що спотворити внутрішній ринок через: «підтягування» внутрішніх цін до середньоевропейських, що спричинятиме додаткові бюджетні видатки; і консервування вад національного регулювання у цій сфері [10] за появи зовнішніх інтересів (угод).

До *третьої площини* належать загрози, обумовлені станом учасників внутрішнього ринку – **вторинність (периферійність) внутрішнього ринку країни:**

- ✦ *переважання виробництва «сировинних» товарів та матеріалів.* Розробкою та/чи використанням високих технологій займається до 0,6% усіх суб'єктів господарювання в Україні (без урахування діяльності фізичних осіб – підприємців). Лише чверть вироблених внаслідок інноваційної діяльності продуктів були новими для ринку, інші – новими для підприємства. При цьому 83% промислової продукції, що виробляється в країні у цілому, не має відповідного сучасного науково-технологічного забезпечення, частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції складає до 3,3% [11]. Понад 80% виробничих підприємств не займаються інноваційною діяльністю взагалі.

Таким чином, здатність вітчизняних підприємств пропонувати конкурентні продукти з високою часткою доданої вартості у середньостроковій перспективі істотно обмежена. Це обумовлює високу залежність внутрішнього ринку від імпортованих високотехнологічних продуктів для кінцевого споживача;

- ✦ *виснаження технологічної здатності підприємств.* Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3%, що у 10 – 20 разів нижче за загальноприйнятий світовий рівень. Частка вітчизняної наукомісткої продукції на світовому ринку високотехнологічної продукції становить лише 0,1% проти 36% у США, 30% – в Японії, 17% – у Німеччині та 6% – у Китаї. Так, у 2006 – 2012 рр. відбулося поступове збільшення нових технологічних процесів та освоєння інноваційних видів продукції на українських підприємствах [12], проте понад половину видатків підприємств на інновації припадає на придбання нових основних фондів (машин та устаткування), як правило, іноземного походження.

Відтак розвиток українських підприємств і відповідно виробництво технологічних та високотехнологічних продуктів критично залежні від імпорту технологій та виробничого обладнання. Подібний стан за його збереження після відкриття ринків консервуватиме технологічну відсталість країни і низьку конкурентоздатність вітчизняних товарів;

- ✦ *переважання світової споживчої культури.* Інформаційний простір і національна економіка України тісно інтегровані у світове господарство. Поява нових споживчих товарів і послуг відображається на структурі потреб національних домогосподарств. Тому відчуття внутрішнього соціально-економічного середовища,

⁶ У низки країн ЄС і США до сфери виключень належать закупівлі для потреб оборони й аерокосмічних досліджень, у Японії – сфера авіабудівництва (комплектуючі). Щодо України, показовим є схвалення нового закону про держзакупівлі у квітні 2014 р. за типовим зразком, коли в умовах стрімкого розгортання тероризму у країні видатки на оборону значно сповільнювалися необхідністю формального дотримання процедур закупівель.

його розвитку сприймається через купівельну спроможність громадян щодо зовнішнього, а не внутрішнього виробництва. Унаслідок цього відновлення та розширення світової економіки, зокрема розвинутих країн, при відставанні національного ринку провокує погіршення оцінок та настроїв суспільства на ґрунті розриву в купівельному «кошику» [13].

Таким чином, відкриття ринків та спрощення зовнішньоекономічної діяльності, крім зростання споживання імпортованих продуктів громадянами України, викличе значний відтік трудових ресурсів до країн-партнерів, переважно висококваліфікованих працівників. Зросте імміграційний тиск з країн, що розвиваються, із загальним підвищенням вартості національної робочої сили на внутрішньому ринку.

Звідси, у середньостроковому періоді управлінські рішення та поведінка економічних агентів на внутрішньому ринку перебуватиме в межах євроінтеграційних процесів, реалізація яких визначатиметься взаємовпливами між низкою перехресних ситуацій, обумовлених розвитком інституційної спроможності державного управління, забезпечення структурних перетворень у національному господарстві та формування сприятливого підприємницького середовища на тлі відсутності гнучкості в системі органів державної влади, спроб набутти дискримінаційних переваг підприємствами на внутрішньому ринку та загострення вад несамодостатності національного ринку.

Окремо слід наголосити, що втілення Україною власних зобов'язань щодо реалізації Угоди про асоціацію з ЄС надає низку безумовних переваг щодо конкурентної боротьби вітчизняним малим і середнім підприємствам у сфері послуг, на яких робить наголос Угода (транспортні, посередницькі, інжинірингу та інші) при встановленні нових бізнес-зв'язків. У цьому випадку малі та середні підприємства країн ЄС, як правило, виступають основними споживачами таких послуг українських виробників, тому свою подальшу активність на ринку України вони, скоріше за все, теж пов'язуватимуть із українськими компаніями – партнерами на ринку ЄС. Також відкриваються широкі можливості кооперації з виробництвом спільних продуктів, зокрема у сфері інформаційних технологій, мікроелектроніки, машинобудування тощо.

Щодо виробничих національних підприємств, особливо великих, наслідки втілення положень Угоди визначаються непрямим впливом – їхньою здатністю самостійно та спільно з державою трансформувати умови функціонування внутрішнього ринку від обмеженої до вільної конкуренції. Перехід до європейських технічних стандартів та переймання практик корпоративного управління потенційно служитиме рушієм до доступу таких підприємств на світовий ринок продуктів узагалі та ринок міжнародних фінансових ресурсів зокрема.

Отже, формування умов гнучкого і динамічного варіювання *товарних потоків між основними зовнішніми ринками*, зокрема країн – членів ЄС, і внутрішнім ринком України шляхом урахування існуючих

викликів і загроз національному ринку *передбачає такі дії*, як:

- ✦ *усунення будь-яких прямих (та індивідуальних) преференцій, пільг зі сплати податків та субсидій для суб'єктів господарювання.* Відмова від пільг, винятків для окремих підприємств і галузей, зокрема щодо природних монополій. Строкове звільнення від оподаткування видів економічної діяльності, що не ведуться в Україні взагалі. Перегляд окремих норм Податкового і Митного кодексів та низки законів України та нормативно-правових актів, що визначають надання тих чи інших пільг в Україні.

Такі перетворення попередять виникнення дискримінаційних переваг, сприятимуть формуванню сприятливого підприємницького середовища і перебудові існуючої структури національного господарства через активізацію підприємництва у нових галузях;

- ✦ *професіоналізація та персоналізація аутсорсингових послуг.* Спрощення виходу на ринок індивідуальної інтелектуальної праці (надання бухгалтерських, юридичних, крім адвокатської практики, послуг, або виконання різноманітних інженерних проектів тощо) шляхом щорічної атестації (сертифікації) фізичних осіб – надавачів таких послуг без потреби у створенні окремих мікро- чи малих підприємств за міжнародними стандартами. Зокрема через розробку, схвалення проекту закону «Про сертифікацію професійної діяльності».

Досягатиметься завдання заохочення поточного ділового середовища і встановлення нових економічних зв'язків через прискорення товарно-грошового обороту між різними підприємствами незалежно від існуючих вад економічної системи та умов експортно-імпортової діяльності;

- ✦ *запровадження ринкових механізмів безособового укладання контрактів та гарантування їхнього дотримання публічними зобов'язаннями чи прозорим страхуванням, зокрема, завдяки підтримці мереж товарних бірж, аукціонів з відкритими умовами участі, електронної торгівлі тощо.* Визначення єдиних правил біржового арбітражу. Формування єдиної імпорто-експортної товарної біржі в Україні. Крім цього, внесення змін до Закону України «Про товарну біржу» та розробка і схвалення проекту закону «Про Єдину товарну біржу у зовнішньоекономічній діяльності».

Запровадження обов'язкових біржових процедур здешевлюватиме первинні матеріали і сировину, надаватиме вичерпну прозору інформацію про стан ринків для органів державної влади і їх учасників, а також скоротить маркетингові ланцюги через усунення низки дрібнооптових посередників;

- ✦ *встановлення захисту корпоративних прав і інвестицій без участі у капіталі.* Спрощення умов для ведення діяльності в таких видах економічної діяльності, що не передбачає участь інвесторів у правах власності виробника (під-

рядне промислове і сільськогосподарське виробництво, міжнародне ліцензування, аутсорсинг послуг тощо). Це передбачає розробку типових контрактів для такої форми захисту прав у межах підготовки проекту закону «Про підрядні роботи і виробництво у зовнішньоекономічній діяльності» або внесення змін до Закону України «Про концесії».

Відбуватиметься пожвавлення інвестиційної діяльності у спільні підприємства та проекти, зорієнтовані на задоволення попиту на зовнішніх ринках і зростання зайнятості в Україні. Це дозволить активізувати діяльність підприємств із структурної перебудови низки галузей економіки країни та стане засобом подолання вад периферійності національного ринку.

ВИСНОВКИ

Особливістю запропонованих вище управлінських рішень є їхня взаємопов'язаність і непрямий вплив на динамічне вирішення проблеми конвертування зовнішніх чинників у перебудову та розширення внутрішнього ринку. Так, відбудеться опосередкована активізація економічної залежності, де усунення вибіркових преференцій та встановлення обов'язкової біржової торгівлі за оптовими операціями надасть прозорості ринкам і ціноутворенню. Прозорість ціноутворення за умов прискорення товарно-грошового обороту та зростання непрямих інвестицій у спільні виробництва здешевлюватиме вартість кінцевих національних продуктів, що стимулюватиме розширення внутрішнього кінцевого споживання і посилять спроможність експорту несиловинних національних виробників. Поступово на базі нових і здешевлення традиційних продуктів розшириться загальний внутрішній ринок.

У підсумку, буде активовано більшість перерахованих можливостей та попереджено розгортання існуючих загроз. Це сприятиме значній капіталізації вітчизняних підприємств і залученню іноземних інвестицій, зростанню зайнятості населення та податкових відрахувань до державного бюджету. Також це забезпечить гнучкість та інституційну спроможність органів державної влади. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Внутрішній ринок України: теорія та стратегія посткризового розвитку : наук.-метод. розробка / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, В. О. Гусев та ін. ; за заг. ред. В. Г. Бодрова. – К. : НАДУ, 2011.
2. The Global Competitiveness Report 2014 – 2015: Full Data Edition. – Geneva: World Economic Forum, 2014. – P. 355.
3. Механізми поліпшення підприємницького клімату в процесі реалізації економічних реформ в Україні / Я. В. Бережний, О. І. Кілієвич, Д. В. Ляпін, Н. С. Медведкова [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – С. 5.
4. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.] ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014.
5. За розрахунками ECORYS (2008): Оцінка впливу ЗВТ+ між Україною та ЄС на стабільність торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/249201/Selling2theEU_ukr.pdf
6. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій Німецької консалтингової групи (2011): Кількісна

оцінка можливих варіантів регіональної інтеграції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/Projects/2011/2011_09/Regional_integration_2011_ukr.pdf

7. Хейлієр М. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю / М. Хейлієр, В. Пятницький. – К. : СТА Economic & Export Analysts, 2013.

8. Механізми поліпшення підприємницького клімату в процесі реалізації економічних реформ в Україні / Я. В. Бережний, О. І. Кілієвич, Д. В. Ляпін, Н. С. Медведкова [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – С. 58 – 59.

9. Статистика Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/>

10. Бережний Я. В. Щодо стимулювання розвитку підприємництва шляхом удосконалення механізму державних закупівель : аналітична записка / Я. В. Бережний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1287/>

11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики, 2012.

12. Охріменко О. Стратегічні альянси як інструмент міжнародного співробітництва у сфері високих технологій / О. Охріменко, В. Чернюк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 5 – 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/140oosvt.pdf>

13. Бережний Я. В. Щодо пріоритетів оптимізації політики реформ в Україні в післякризовий період розвитку : аналітична записка / Я. В. Бережний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/888/>

REFERENCES

- Bodrov, V. H. et al. *Vnutrishnii rynek Ukrainy: teoriia ta stratehiia postkryzovoho rozvytku* [The domestic market of Ukraine: theory and post-crisis development strategy]. Kyiv: NADU, 2011.
- Bereznyi, Ya. V. et al. *Mekhanizmy polipshennia pidpriemnytskoho klimatu v protsesi realizatsii ekonomichnykh reform v Ukraini* [Mechanisms for improving the business climate in the implementation of economic reforms in Ukraine]. Kyiv: NISD, 2013.
- Bereznyi, Ya. V. "Shchodo stymuliuвання rozvytku pidpriemnytstva shliakhom udoskonalennia mekhanizmu derzhavnykh zakupivel. Analitichna zapyska" [Facilitating the development of entrepreneurship by improving mechanisms of public procurement. Policy Brief]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1287/>
- Bereznyi, Ya. V. "Shchodo priorytetiv optymizatsii polityky reform v Ukraini v pislakryzoviy period rozvytku. Analitichna zapyska" [As for priorities optimization policy reforms in Ukraine in the post-crisis development. Policy Brief]. <http://www.niss.gov.ua/articles/888/>
- "Kilkisna otsinka mozhlyvykh variantiv rehionalnoi intehratsii Ukrainy" [Quantitative assessment of options for regional integration Ukraine]. *Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii Nimetskoï konsal'tynhovoï hrupy*, 2011.
- Kheilii, M., and Piatnytskyi, V. *Torhivlia z IES v ramkakh pohlyblenoï ta vseosiaznoi uhody pro vilnu torhivliu* [Trade with the EU under a deep and comprehensive free trade agreement]. Kyiv: СТА Economic & Export Analysts, 2013.
- Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini* [Research and Innovation in Ukraine]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky, 2012.
- "Otsinka vplyvu ZVT+ mizh Ukrainoiu ta IES na stabilnist torhivli" [Assessing the impact of the FTA + between Ukraine and the EU Trade Sustainability]. *Za rozrakhunkamy ECORYS*, 2008.
- Okhrimenko, O., and Cherniuk, V. "Stratehichni aliansy iak instrument mizhnarodnoho spivrobitnytstva u sferi vysokykh tekhnolohii" [Strategic alliances as a tool of international cooperation in high technology]. <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/140oosvt.pdf>
- "Statystyka Svitovoho banku" [World Bank statistics]. <http://data.worldbank.org/>
- The Global Competitiveness Report 2014 – 2015*. Geneva: World Economic Forum, 2014.
- Zhalilo, Ya. A. et al. *Systemna kryza v Ukraini: peredumovy, ryzyky, shliakhy podolannia* [Systemic crisis in Ukraine: preconditions, risks remedies]. Kyiv: NISD, 2014.